

UDK: 796: 179.9 (091)
Pregledni rad
23. IV. 2023.

IVANA PRIMORAC BILAVER*

ITA LUČIN**

SPORT KAO PLATFORMA ZA AFIRMIRANJE VRLINA, U ANTICI I DANAS

SAŽETAK

U antičko doba od kada pratimo zahtjev za razvoj tijela i duha, bilo učenjem, vježbanjem, pa i dokolicom, dobar sportaš bio je onaj koji je posjedovao ne samo tjelesnu snagu nego i vrline. Vrline su se stjecale poukom, vježbanjem i iskustvom. Možda u sportu, više nego u ijednoj drugoj ljudskoj djelatnosti, postoji želja da se podčinimo vrlinama. U radu se propituje je li kod osoba koje se bave sportom pitanje participacije na vrlinama vezano za pitanje uspjeha. U antici i danas sport i sportski uspjesi grade se na: hrabrosti, umjerenosti, pravednosti, poštenju, zajedništvu, dostojanstvu, prijateljstvu, osjećaju dužnosti, humanosti što prepoznajemo kao sustav vrlina i moralnih načela. Neupitno je da je pojam moći imanentan čovjeku, a u sportu se granice te moći testiraju. Koristeći metodu analize, indukcije, a samim time i sinteze naizgled oprečnih mišljenja različitih autora, pokušalo se istražiti „čuva“ li upravo sustav vrlina ovu moć u granicama moralnoga i je li sport platforma za afirmaciju vrlina u antici i danas. Metodom komparacije potvrđena je hipoteza da je sport dobra platforma za afirmiranje vrlina, što je dijelom prepoznatljivo i u postizanju vrhunskih rezultata.

Ključne riječi: sport, etika, vrline, moralna načela, moć

* University of Mostar, ivana.primoracbilaver@ff.sum.ba

** University of Mostar, ita.lucin@ff.sum.ba

UVOD

Čovjek je biće potencije, napretka, promjenjivo biće koje je sposobno raditi na sebi. Potreba za odgojno-obrazovnim usavršavanjem čovjekovih mentalnih i tjelesnih mogućnosti osviještena je već u staroj Grčkoj. Iako odgojno-obrazovno osviješteno, usavršavanje je ipak združeno s pojmom izbora, može biti prihvaćeno ili odbačeno. Stoga čovjek usavršava svoju prirodu ili odbacuje jačanje svojih potencijala. Eklatantan primjer navedenoga je čovjek u sportu – sportaš, koji, u želji za pojačavanjem svojih potencijala, radi na usavršavanju vlastitih prirodnih danosti.

Sport prepoznajemo kao ljudsku aktivnost zbog čega ga izdvajamo iz isključivo mehaničkoga i biološkoga determinizma. Pridajući etičku dimenziju sportskoj aktivnosti, ukazujemo na misaonu refleksiju i odgovornu misiju – ona je potrebna sportu jer je etika „motriteljska“ u smislu korektiva ljudskih postupaka. U sportu su etička načela itekako (ne)prepoznatljiva. U ovome se radu polazi od pretpostavke da nije pretenciozno ustvrditi da se u valjanoj sportskoj aktivnosti demonstrira i etički aktivizam, pa u tome smislu sportu postaje platforma za afirmiranje vrlina. Temeljna je hipoteza da sport nije samo izrazita škola samoodgoja, tj. svjesna svladavanja zapreka, teškoća, vlastitih slabosti i nedostataka, nego i osviješten put prema dobru i izvrsnosti, dakle platforma afirmiranja vrlina.

DEFINIRANJE SPORTA – POTEŠKOĆE KUMULATIVNE PRIRODE

Sport spada u inflatorne, segmentirane i vrlo različite pojavnosti, što znatno ometa svodenje sporta na jednu i jednoznačnu definiciju. Zbog činjenice da je riječ o pojavnosti koja se kontinuirano razvija nalazi se i jedna od poteškoća za oblikovanje univerzalno prihvatljive definicije. Konstataciju Grahama McFeeada kako u konačnici „možemo razumjeti što je sport bez obzira na to što ga ne možemo definirati“ (Škrebic, 2021:44) ne treba *a priori* odbaciti, ali treba ukazati na određene nedostatke. Naime, ono što je samorazumljivo, često je predmet osporavanja i

nijekanja. Rješenje ne mogu predstavljati ni nepotpune definicije koje otvaraju prostor za manipulacije i negativne instrumentalizacije u svim djelatnostima pa tako i u sportu. Takve nepotpune definicije prouzročile su svodenje sporta na trivijalan sadržaj, tumačenje sporta kao igre bez kraja koja sadržava elemente utopizma i dokoličenja. Neki od definijensa proizlaze iz filozofskoga opusa pojedinih mislitelja. Primjerice, Aristotel sport smješta u područje dokolice, odnosno istinsko slobodno vrijeme za stvaralaštvo, igru i samoostvarenje. Posebno je važno njegovo naglašavanje samostvarenja jer je za njega potrebno mišljenje za koje je dokolica jedan od preduvjeta. Aristotel je načinio distinkciju između tjelovježbe i igre, prema kojoj je tjelovježba korisna jer jača tijelo i tjelesno zdravlje, a igra poradi dokolice, slobodnoga vremena, ali kao njezin preduvjet (Škrebic, 2021: 80).

S druge, pak, strane, natjecateljske igre i tjelesni odgoj dobra su podloga za razumijevanje uloge tjelesnosti, smisla zajedništva, kao i razumijevanje čovjekove moralnosti koja traži trajno usavršavanje. Škrebic smatra da je bez obzira na analogije između antičkih kompetitivnih igara i modernoga sporta riječ o dvije bitno i temeljno različite prakse. Zajednički su im karakter natjecanja, nazivi i prakse različitih kompetitivnih disciplina, inzistiranje na dominantnoj tjelesnosti i iskazivanju i slavljenju tjelesnih vještina te težnja za izvrsnošću (Škrebic, 2021: 71). Smatramo da te dvije prakse bliskima čini težnja za istim vrlinama i da je upravo to ono što im je krucijalno zajedničko, gradivno i ono što im stabilnost.

Sport je nešto što je imanentno samo čovjeku, ljudska aktivnost koja ima višestruke implikacije. Stoga je važno ovu aktivnost pokušati omeđiti, identificirati sastavnice koje bi vodile jasnijemu sagledavanju, pa čak i definiciji. Definicija Vladimira Jankovića izdvaja se jer naglašava gotovo sve bitne elemente: sport kao školu samoodgoja, tj. svjesna svladavanja zapreka, teškoća i vlastitih slabosti (Janković, 1950:30-31). Spomenutu definiciju dobro dopunjuje D. Hyland koji sport vidi kao „dio sokratovskog procesa samo-otkrivanja, u kojem razotkrivamo i učimo o vlastitim slabo-

stima i prednostima (ali i drugih) te nastojimo kroz zajedničke izazove ostvariti natjecateljsku izvrsnost“ (citirano prema Škrebić, 2021: 46).

Na temelju pozivanja na navedene definicije može se zaključiti da se sport bez etičkoga temelja ne može niti prakticirati niti protumačiti. Sport mimo etičkih načela i protiv pravila nije valjana društvena praksa, a ni djelatnost, nego nasilje nad dostojanstvom.

Sport kao valjana društvena praksa (Nedić, Škerbić, 2022:173) ili sportska djelatnost (Zakon o sportu Republike Hrvatske, NN 141/22) prepoznaje se po zdravim etičkim temeljima i etičkome aktivizmu u smislu poziva na ostvarenje i nasljedovanje vrlina kao i proklamiranja čestitih sredstava u djelovanju. Stoga prakticiranje vrlina vodi prema etičkomu aktivizmu koji predstavlja poziv na nasljedovanje, a da pri tome sustav vrlina ne mora biti obrazovno osviješten.

Sport je podložan stalnoj promjeni, stoga smatramo da njegova praksa i prakticiranje moraju imati uporište u nečemu stalnijem, a to bi zapravo mogao biti sustav odgoja i rada utemeljena na vrlinama. Primarna ideja grčkoga sustava obrazovanja bila je usmjerena prema razumijevanju cjelovite percepcije čovjeka. U atenskome društvu nije se mogla dogoditi odgojna dihotomija jer se odgoj u roditeljskome domu i u školi odvijao prema istim načelima, a u odgojnome procesu sudjelovala je i cijela zajednica (Pranjić, 2015:7-30). Takav integralni pristup osobi u odgoju i obrazovanju značio je ujednačen rad na razvoju tjelesnoga i duhovnoga integriteta. Već od Solonove reforme omogućeno je da se svatko razvija u svojoj umnoj i tjelesnoj snazi, no uvijek tražeći pravu mjeru. Naglašavanje prave mjere i prilike za zdrav razvoj omogućilo je da se tjelesno vježbanje i natjecateljske igre stave u pedagoške norme. Upravo odgojno traženje ravnoteže ukazivalo je na vrlinu razboritosti, jer se uz nerazboritost uvijek vezuju porok, nedostatak, nesklad, neravnoteža. Prema teologu i etimologu iz VII. st. Izidoru Seviljskomu razboritost (*prudencia*) dolazi od *porrovidens*, što znači „onaj koji daleko gleda (vidi)“. Dakle, involviranje tjelesnoga vježbanja u obrazovanje i odgoj anticipiralo je puno širi fenomen današnjega sporta.

Čak i kada se ova ideja u sportu obrazovno ne potiče, ostvaruje se uz pomoć rada na stjecanju vrlina.

Od Aristotela pa do suvremenoga doba postavlja se pitanje poistovjećuje li se sreća kao cilj ljudskih djelovanja s „dobro živjeti“ ili „uspjeti“. Ovo pitanje primjenjivo je i na sport. Može se ustvrditi da je uspjeh determinanta sporta, ali uz pretpostavku da je preduvjet toga uspjeha dobar život koji je u simbiotičkome odnosu s vrlinama.

OPSTOJNOST ANTIČKOGA IDEALA KALOSKAGATHOS

Težnja za izvrsnošću svakako je jedna od primarnih sportskih pojava, ona je, dakle, inherentna sportu, iz čega se može zaključiti da vrline moraju biti dio sporta. Ako je tjelesni dio bio percipiran kao dio odgoja i obrazovanja, morao je participirati na *areté* vrlini koja je bila antički odgojni ideal. S druge strane taj antički odgojni ideal prvenstveno odnosio se na dušu, ali involviranjem tjelesnoga odgoja dobiva se dodana vrijednost u vidu samodiscipline koja je potrebna da uopće „zadržimo pogled“ na vrlinama kao i da ih ostvarujemo. Heather L. Reid upućuje na to da uloga gimnastike u Platona nikako nije samo poradi tijela, nego, čak, služi više duši nego tijelu. Platonovo shvaćanje uloge gimnastike u odgoju Reid naziva „gimnastika temeljena na vrlini“ koju jasno razlikuje od nečega što se zove „tjelesni odgoj“ (citirano prema Škrebić, 2021: 75). Ista autorica Platonov model odgoja predstavljenu u *Državi* vidi u „služenju odgojnim ciljevima osobne vrline, intelektualnih postignuća i političke harmonije“ (citirano prema Škrebić, 2021: 75).

Promišljanje o važnosti tjelesnoga odgoja i uvođenje tjelesne aktivnosti u odgojno-obrazovni koncept atenskoga društva imalo je za svrhu postizanje *areté* odnosno ideala *kaloskagathos*. Platon je smatrao da se odgojem treba postići sklad duše i tijela. Zato se odgoj dijeli na muzički – odgoj duše i gimnastički – odgoj tijela. Pretjerivanje bi narušilo sklad, stoga se treba držati mjere. U *Državi* će Platon reći da se najprije

treba baviti odgojem duše, a ako je duša dobila sve što je potrebno, onda se posvetiti tjelesnomu odgoju. Također treba paziti da se u gimnastiku ne uvuku neke neprimjerene novine (Plato *Resp.* IV 424b, 157).

U analizi vrlina vezanih za sport moramo uzeti u obzir da je grčki svijet u bogovima vidio izvor etičkih pravila. Nadmoć božanskoga, kako ga razumijeva grčki čovjek, dobro je rastumačio Gadamer ističući da nadmoć „leži u tomu da ne poznaje nikakvu granicu, nikakvu smetnju, nikakvu bolest, nikakav umor, nikakav san. Nasuprot tome, sve su ograničenja budnosti kod čovjeka“ (Gadamer, 2000: 71). A u tome su izazov i izbor. Nisu sva grčka božanstva bila adekvatan uzor za nasljedovanje jer su bila disharmonična i moralno upitna ponašanja. Zbog te tradicije pokoravanja božanskomu koje nije imalo skladno zastupljene sve sastavnice Platon kasnije ističe nužnost harmonije duha i tijela u svim njihovim sastavnicama. Drugi bitan izvor za razumijevanje tradicije mišljenja bili su grčki epski junaci, posebno Homerovi. Naglašavano herojstvo u epovima pratio je i zahtjev časti. Uočavalo se da surova snaga vodi u sve oblike poročnosti. Stoga Platon u IX. knjizi *Države* ističe da oni koji se služe samo tjelovježbom postaju suroviji nego što treba. Čovjek koji se brine samo oko gimnastičkoga odgoja, brinut će se samo o izgledu tijela i postati neumjeren u činjenju grubosti i uporabi sile“ (Plato, *Resp.* IX 591d, 364.). Dakle postavljen je zahtjev da čovjek vodi i izgrađuje svoj život, a ne samo da ga živi. To vođenje nije smjelo biti disharmonično, nego skladno. Zapravo čovjek treba učiti voditi svoj život umjesto da je taj život „samo življen“ (Spaeman, 2008: 54).

Vođenjem života, smatra Cessario, dolazimo do habitusa koji, ako je filozofski pojam, označava čovjekovo usavršavanje neke sposobnosti djelovanja, tako da neka osoba djeluje, ali djeluje dobro. Budući da vrline zbiljski mijenjaju određene stvarnosti uz koje prianjaju, ovi dobri habitusi mijenjaju i oblikuju psihološke sposobnosti osobe. To se događa na način koji bitno poštuje kreposnu sposobnost osobe u izražavanju široka spektra čovjekove kreativnosti i inicijative (Cessario, 2007: 106). Popis vrlina od antičkoga

vremena do danas iznimno je varijabilan, ali je postojanje i opstajanje života utemeljena na vrlinama konstanta. Sljedbenici kirenske škole smatrali su kako tjelesno vježbanje pridonosi stjecanju vrlina. Znakovito je da primjerice u sportu svaka težnja participira na vrlini, barem inicijalno. Prema jednomu dijelu Platonova nauka o vrlini, vrlina započinje nemirom, borbom, ali završava mirom. Ističemo da je Platon pri tome više mislio na državu, borbe i ratove. No, aplicirano na sportska borilišta, gdje je potrebno primijeniti samodisciplinu nad nemirom, to bi značilo da se primjenom vrline zadobiva pobjeda nad sobom i stvara harmonija sa sobom i drugima. Ako vrlina predstavlja stupnjeve osobne superiornosti, kao neki istinski habitus ili kvalitetu karaktera (Cessario, 2007:146), opravdano je pitati se je li njezina konkretizacija nazočna u svemu što možemo nazvati superiornim.

Iako se uzimaju u obzir tvrdnje nekih autora (Škrebić, 2014: 61) da su vrline relativne spram određenih sportova, da su različite prema intenzitetu, poželjnosti te da iste vrline ovisno o sportu mogu biti percipirane ili recipirane i kao mane i kao poroci, postoje i vrline koje su zajedničke i bez čije bi platforme sport bio nadmetanje u moći, snazi i egoizmu. Ne tematizirajući vrline koje sport djelomično posjeduje i vrline koje su specifične i različite u pojedinim sportovima, želimo istaknuti vrline koje su zajedničke i participativne i za one koji se sportom ne bave i nemaju doticaja sa sportskom djelatnošću. Cilj nije tražiti apstraktno, nego osvijestiti ono vidljivo. A to znači osvijestiti sustav vrlina koje se trajno i učestalo pojavljuju. Sport pomaže prepoznati vrline na djelu, načine kako se dosežu, participiranje na njima i svrhu koja se time postiže. Iz toga se zaključuje da sport nije i ne može biti svrha samomu sebi jer bi zavodio na nepravdu nepoštivanjem kontinuiteta i cjelovita čovjekova razvoja.

VRLINE I MOĆ U SPORTU

Već se u starih Latina javlja izreka koja spaja misaonu refleksiju i tjelesnu izdržljivost: *Atleti je svojstveno sebe poznavati, voditi i pobijediti*

(*Atletae proprium est se ipsum noscere, ducere et vincere*). Ova izreka navodi na zaključak da nisu primarno mislili na osjećaje ni na sposobnosti, nego na vrline.

Sebe poznavati – Čovjek je biće koje samoga sebe razumijeva iz stvarnosti koja ga okružuje, ali se pitajući vraća i do samoga sebe, što je svakako osobina samo ljudskoga bića. Iz samorazumijevanja i sebeiskustva prelazi na iskustvo ograničena broja ljudi. Sebe poznavati znači i uviđati da postoji odgovornost za utjecaj koji se prenosi. Utjecaj se ne mora zaustaviti na ograničenu broju poznatih ljudi, nego se širiti i na veći broj nepoznatih ljudi, kao što je primjerice u sportu. Sport nije rezerviran samo na sportski svijet, on ima uplive na mnoga područja društvenoga života i širi utjecaj i posljedice.

Sebe voditi – sintagma je koja označava ono za što je potreban ispravan uvid, ispravna spoznaja, što je Aristotel definirao kao razboritost. S toga aspekta itekako ima smisla prevođenje razboritosti kao gledanja naprijed. Ona se odnosi na ono što može biti drugačije nego što je u zatečenu stanju i uvijek potiče na odlučivanje. Razboritost bi, primijenjena na Platonov nauku o harmoniji, imala učinak dati formulu harmonije. A tu se izdvaja i vrlina umjerenosti koja dovodi čovjeka u sklad sa samim sobom.

U današnjemu uobičajenom jeziku razboritost ima značenje provođenja ispravna opreza. Oprez doziva u misao vrlinu hrabrosti. Napose hrabrost sprječava da nas teškoće potište na nerazuman način (Cessario, 2007:173). Aristotel u *Nikomahovoj etici* piše da se najlakše oduprijeti strahotama prezirući ih, a najlakše ćemo ih prezirati ako postanemo hrabri. Strah spada u osjećaje, a osjećaje nadvladavamo rastom u vrlinama (Arist. *Eth. Nic.* II 1105b, 21-23).

U sportu koji se prepoznaje kao privlačan dio čovjekova života ili, pak, onaj drugačiji, lako dolazimo do ostrašćenosti. „Umjerenost, ukoliko je krepost, izražava umjereni karakter, koji je povezan s razumom koji obuzdava našu želju prema onome što vrši veliku privlačnost na osobu“ (Cessario, 2007: 185). To bi značilo da sama raz-

boritost mora rezultirati dobrim ponašanjem, a strasti koje su vođene umjerenošću bivaju jamcem ispravna ponašanja za onoga koji djeluje na ispravan način kada ostvaruje dobar cilj moralnih kreposti. Stoga je nužno sebe pobijediti da bismo došli u harmoniju s drugim ljudima. To se može dogoditi samo primjenom vrline pravednosti. U *Državi* Platon tvrdi da pravednost po svojoj strukturi ne dopušta da ikomu nanosimo štetu (Plato *Resp.* I 335d). Aristotel u *Nikomahovoj etici* pravednost ističe kao vrlinu koja je i za druge, a ne samo za sebe. „Zbog toga se pravednost i jedina od kreposti čini da je dobro drugoga, jer se usmjeruje prema drugomu; ona djeluje na korist drugomu...“ (Arist. *Eth. Nic.* V 1, 1130a, 3-10). Vrline su nespojive s egoizmom, dakle potrebno ih je disperzirati. Dalje navodi da „... najbolji nije onaj tko primjenjuje krepost prema sebi, nego prema drugome, jer to je težak posao“ (Arist. *Eth. Nic.* V 1130a, 3-10).

Također Platon u *Zakonima* na vježbanje vrline gleda kao na onoga koji je najbolji u prijateljstvu, svrha je postati prijatelj, dijeliti vrlinu, a sve u skladu sa zakonom (Plato, *Leg.* 729 c-e). Prijateljstvo kod Aristotela nalaže pravednost i uzajamnu naklonost, jer „kad su ljudi prijatelji, ne treba im pravednosti; dočim kad su pravedni, treba im prijateljstva“ (Arist., *Eth. Nic.* VIII 1155a, 26-28).

Postoji još jedan razlog zbog čega se za atletu naglašava participiranje na vrlinama koji pripada području odgoja mladih jer je sport primarno aktivnost mlade dobi. Mladu dob prema Aristotelu karakteriziraju neumjerenost i strast, želja za priznanjima i hrabrost. U *Retorici* Aristotel tvrdi da se mladi više vole baviti lijepim no korisnim, jer im je više stalo do karaktera nego do životne računice, stoga što životna računica vodi računa o korisnom, a vrlina o lijepom. Skloniji su prijateljstvu više nego ljudi drugih životnih dobi, pogotovo više nego starije osobe (Arist, *Rhet.* II 1389a2-b12). Ako se dalje prati njegov nauku o vrlinama, onda je jasno da je vrlina vrhunac s obzirom na savršenost i na dobro.

Sebe pobijediti – tomu prethode svakako poznavanje sebe, upoznavanje svojih prednosti i nedo-

stataka, strasti kojima treba ovladati. Sva odricanja u sportu nemoguća su bez svijesti i potrebe za umjerenošću. Za Aristotela, umjeren čovjek želi ono što treba, kako treba i kada treba (Arist., *Eth. Nic.* III 1119a 33-1119b 18). Dakle, umjeren čovjek umije razborito odvagati mjeru ugodnosti i izabrati samo one koje pomažu dobru stanju ili zdravlju. Pravednost se u njegovu nauku pouzda je i u vrline osobne discipline.

Do vrlina se, uočava se još od antike, ne dolazi lako. Eklatantan primjer za potvrdu argumenta napredovanje je u vrlini za jednoga sportaša. Sport poznaje imperativ bez kojih nema uspjeha, a do ostvarenja tih zahtjeva ne dolazi se ni lako ni jednostavno. Rad na sebi i rad kao opreka dokolici vode do zaključka da sport ne spada u dokolicu koja je svrha samoj sebi, kako mnogi to shvaćaju. A u čistoj dokolici se, prema Aristotelu, nalazi misaono promatranje (Arist. *Eth. Nic.* X 1177a, 25-28). Iako je istaknuo da se ljudi ne mogu neprestance truditi, treba im i odmora, ali odmor nije svrha nego je on tu radi rada, djelatnosti (Arist. *Eth. Nic.* X 1176b 28, 1177a 3). Rad je čovjekova intrinzična vrijednost, ali vrline također oblikuju, modificiraju i „čuvaju“ rad od izopačenja. Stoga su nužne sportu koji je zapravo stalan rad i nastojanje.

Sport nema elemente zdrave aktivnosti ako ne uključuje vrline, jer u protivnu prelazi u grubi materijalizam, oportunitizam, redukcionizam, nepoštovanje dostojanstva i komodifikaciju čovjeka. Zanemarivanje cjelovitosti čovjeka ili jedne njegove dimenzije generira opasnosti. Može se postaviti i teza da u sportu više nego u ijednoj drugoj ljudskoj praksi trebaju postojati i želja i potreba podčiniti se vrlinama. Dva su bitna razloga, prvi se odnosi na činjenicu da vrline grade uspjeh u sportu. A drugi razlog je taj što je sport u intenzivnoj korelaciji s moći. Ako se vratimo na moć, važno je reći da govor o moći kreira sliku o čovjeku, jer je čovjek biće potencije. Moć je zapravo „izričaj egzistencije, izričaj koji može usmjeriti prema pozitivnom ili negativnom, prema istini ili laži, ispravnom ili pogrešnom“ (Šokčević, 2015:263). Moć aficira svako razumno ljudsko biće, biće kojemu je „ja mogu“ i svijest i imperativ. Upravo moć je ono što povezuje htijenje i trebanje (Jonas, 1990:183:184). U čovjekovoj

moći je i postati kreposnim, kao izazov ili kao imperativ. U suvremenome svijetu je na djelu svojevrsna konfuzija po pitanju moći jer suvremeni čovjek više nije u stanju prepoznati pravi smisao moći, što ima za posljedicu da je izgubio, kako ističe Guardini, „moć nad vlastitom moći“ (citirano prema Šokčević, 2015: 264). Moguće je da sport plijeni toliku pozornost upravo zbog činjenice što pokazuje da čovjek participira na moći koja ima smisao, koja je u sebi potvrđujuća, kontrolirana i ostavlja mogućnost odgovornosti. „Općenito gledajući, najveća opasnost koja leži u korijenu svih ovih opasnosti svakako je moć lišena odgovornosti, što dovodi do krajnje destrukcije svega ljudskog, čega su bili svjesni još u antici, pa se često govorilo o umjerenosti, tj. stvaranju određenog sklada da bi se očuvala egzistencija“ (Šokčević, 2015:268).

Moć je zapravo primjerena ljudska težnja, ali nije svako ophođenje s moći primjereno. Riječ je o primarno afirmativnu pojmu – sinonimu za: stvaranje, kreativnost, darovitost i vještinu. Ali ako se moć udalji od racionalnosti, odgovornosti i priznanju drugoga, njegove moći i dostojanstva, ona poprima negativne attribute. No, realizirati moć i u situacijama kada se to ne očekuje i kada istu možemo propustiti, stvara dodanu vrijednost konceptu moći. Ta dodana vrijednost očituje se u vrlinama i odgovornosti. Participirati na moći trebalo bi znači i participirati na odgovornosti. Pa u takva pitanja ulazi i pitanje djelatnosti i participiranja čovjeka na sportskim aktivnostima. Sportske arene postaju borilišta u kojima se pobjeđuje u stjecanju vrlina koje jačaju odgovornost za moć. Sport, koji bilo da je aktivna djelatnost ili pasivna djelatnost, u smislu promatrača, zauzima značajan udio vremena u svakodnevnu životu velikoga broja ljudi. U svim navedenim načinima sport se nameće, intrigira, zaokuplja, oduševljava, razočarava, dakle utječe na pojedinca. Svaki utjecaj mora biti omeđen granicama odgovornosti. Kao primarno ljudska, a time i odgovorna djelatnost, sport stavlja sportaša pred izbor, opredjeljenje za dobro ili loše. Već samo isticanje zaštite ljudskoga dostojanstva u sportu, što je vidljivo u kodeksima ponašanja i deklaracijama o sportu, smješta sport u odgovorne prakse.

Vrline su zapravo odluka o sebi i prilagođavanje svoga života uzvišenijemu, boljemu životu, a koji je usmjeren i na drugoga. Vrline, ako su sklad, pokazuju plemenitost njihova nositelja. Napredovanje u vrlini najteže je u bilo kojemu obliku krize, teškoće, ali vrline i pobjeđuju krizu i baš zbog toga zaslužuju biti istaknute, pa čak i nagrađene. Vrline se najviše ističu u situacijama koje su neočekivane, jer su nam potrebne da bismo ispravno odlučili i djelovali. Stoga je sport platforma za potvrđivanje, isticanje, uočavanje, analiziranje, posredovanje i nasljedovanje vrlina. Etika mora motriti na sport, kazivati kako bi nešto trebalo biti, a dobra sportska praksa može biti korektiv za ostale ljudske djelatnosti, pa i u pitanju vrlina.

ZAKLJUČAK

Ovim se radom pokušalo ukazati na integrativne dijelove sporta, ali koji proizlaze iz misaone refleksije. Etički aktivizam koji se pronalazi u sportskoj praksi i/ili djelatnosti, reaktualizira značenje i moć čovjeka te pokazuje svjesno vođen život koji participira na vrlinama. Svaka djelatnost bez vrline razboritosti postaje ili nekorisnom ili štetnom, stoga se moć sporta mora oplemeniti vrlinama, posebno razboritošću. To ukazuje i na reaktualizaciju platforme odgoja i obrazovanja koja datira još od stare Grčke. Filozofi antike ukazali su na nužnost promatranja cjelovite percepcije čovjeka i time stvorili misaonu platformu za razumijevanje tematike sporta kako tada, tako i u današnjici.

Sport je prikladna platforma za afirmiranje vrlina. Vrline uključuju vrsnoću i učinkovitost, zbog čega se mogu aplicirati i prepoznati u angažmanu sportaša. U sportu se prepoznaje istinska moć za koju je potrebno participirati na vrlinama, zajedništvu, odgovornosti za izvrsnost i vrsnoću. Za ispravan život vrline imaju veliku važnost, a u sportu se savršeno dopunjavaju i ostali elementi za sretan život, kao što su zdravlje tijela, prijateljstvo itd.

Bez vrlina teško bi bilo zamisliti mogućnost realizacije uspješnih akcija u sportu. Bez vrline

razboritosti ne bi bio moguć promišljeno vođen sportski život, vladanje tijelom, spremnost na promjene, donošenje odluka i ispravan oprez, a u konačnici i gledanje naprijed u teškoćama. Vrlina umjerenosti dovodi čovjeka u sklad sa samim sobom. Hrabrost je oduvijek vrlina onih koji se odupiru strahu, preuzimaju rizik pogreške i krivnje, dakle odgovornost, a samim time imaju snagu za donošenje odluka. I na koncu, pobjeda nad samim sobom, sklad, dodjeljivanje svakomu mjesta koje mu pripada, poštovanje dogovora, timski duh i prijateljstvo, predstavljaju eklatantan primjer ostvarivanja vrline pravednosti. Radom i vježbanjem tijela ne ostaje se samo na tjelesnom nego se stvara i način mišljenja koji je putokaz za vrline.

Stoga sport nije samo izrazita škola samoodgoja, tj. svjesna svladavanja zapreka, teškoća, vlastitih slabosti i nedostataka, kako je istaknuto u jednoj od definicija, nego i osviješten put prema dobru i izvrsnosti, usavršavanju čovjeka, dakle platforma afirmiranja vrlina.

LITERATURA

- Aristotel (1989). *Retorika*. Zagreb: Naprijed.
- Aristotel (1992). *Nikomahova etika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Gadamer, H.-G. (2000). *Početak filozofije*. Zagreb: Hrvatski studiji.
- Janković, V. (1950). *Tjelesno vježbanje u školi i formiranje karaktera*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
- Jonas, H. (1990). *Princip odgovornosti: pokušaj jedne etike za tehnološku civilizaciju*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Nedić, T. Škerbić, M. M. (2020). Definiiranje sporta u hrvatskim i međunarodnim pravnim aktima: na sjecištu prava i filozofije. *Studia Ethnologica Croatica*, (32), 155-181.
- Platon (1974). *Zakoni*. Zagreb: Naprijed.
- Platon (1997). *Država*, Naklada Jurčić, Zagreb.
- Pranjić, M. (2015). Sustav odgoja i obrazovanja u Ateni. *Anali za povijest odgoja*, (14), 7-30.
- Romanus, C. (2007). *Krepsti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Spaemann, R. (2008). *Osnovni moralni pojmovi*, Sarajevo – Zagreb: Svjetlo riječi.

- Šokčević, Š. (2015). Filozofija moći Romana Guardinija, *Diacovensia* (23), 259.-275.
- Škerbić, M. M. (2014). Etika sporta kao novi nastavni predmet?, *Metodički ogledi*, 1(21), 47–66
- Škerbić, M. M. (2021). *Filozofija sporta: Nastanak i razvoj jedne discipline*, Zagreb: Pergamena, Fakultet Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.
- Zakon o sportu, *Narodne novine* 141/22, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2022_12_141_2135.html

SPORT AS A PLATFORM FOR AFFIRMING VIRTUES, IN ANTIQUITY AND TODAY

ABSTRACT

In ancient times, since we have been following the demand for the development of body and spirit, whether through study, exercise, or leisure, a good athlete possessed not only physical strength but also virtues. Virtues were acquired through instruction, practice, and experience. There may be a desire to submit to sports virtues more than any other human activity. The paper asks whether participating in virtues is related to the question of success in people who play sports. In antiquity and today, sport and sporting success are built on: courage, moderation, justice, honesty, togetherness, dignity, friendship, a sense of duty, and humanity, which we recognize as a system of virtues and moral principles. Unquestionably, the concept of power is inherent to man, and in sports, the limits of this power are tested. Using the method of analysis, induction, and thus the synthesis of seemingly contradictory opinions of different authors, an attempt was made to investigate whether the system of virtues “preserves” this power within the limits of morality and whether the sport is a platform for the affirmation of virtues in antiquity and today. The comparison method confirmed the hypothesis that sport is a good platform for affirming virtues, which is partly recognizable in achieving top results.

Keywords: sport, ethics, virtues, moral principles, power